

Kunstwanden voor Oeverwaluwen in Nederland (TWEDE OVERZICHT)

Dick A. Jonkers

Uit de reacties op het eerste voorlopige overzicht van kunstwanden voor Oeverwaluwen (Jonkers 1993) blijkt dat de ontwikkeling van initiatieven en de realisatie daarvan nog onverminderd worden voortgezet. Onder kunstwanden worden wanden verstaan die met gebruikmaking van hulpmiddelen als betonblokken en dergelijke worden geconstrueerd. Het ontstaan van wanden door afgraven of ophoeven van zand, klei of andere grondsoorten is meer een door de mens beïnvloed semi-natuurlijk proces. Om die reden staat, bijvoorbeeld, de aarden wal die door Staatsbosbeheer en het Waterschap in 1994 bij de Staphorster Stouwe is opgeworpen, niet in het overzicht.

Constructies

Om kosten en tijd te besparen worden allerlei alternatieven bedacht voor de wanden met B2-blokken. In enkele gevallen is een zogenaamd prefab keerwandelement gebruikt, zoals bij de Schipbeek (Bathmen) en het Twisde (Zaandam). Deze elementen zijn anderhalve meter breed, twee meter hoog en voorzien van een voetplaat. Het gewicht is 1500 kg, waardoor de keerwanden relatief eenvoudig zijn te vervoeren. In het Twisde zijn deze per boot naar de bouwplaats vervoerd. Deze betonelementen zijn voor de plaatsing al voorzien van gaten. De kostenbesparing van een prefabelement, vergeleken met de B2-blokken, kan oplopen tot 20% en dat is veel op een bedrag van enkele tienduizenden gulden. Een heel bijzondere combinatie is de oeverwaluw/vleermuiswand, zoals die bij het Engelenmeer (Vlijmen) door de Natuur- en Vogelwacht 's-Hertogenbosch is geconstrueerd. Aan die wand is in samenwerking met de Vleermuiswerkgroep Noord-Brabant een kelder gebouwd, waarin vleermuizen kunnen overwinteren. Bij Krimpen aan de Lek is een wand opge-

bouwd uit betonnen straatbanden, waartussen gaten zijn uitgespaard. In Oosterhout (N.-B.) zijn er plannen om betonnen palen met gaten tegen elkaar te plaatsen. De gemeente Amersfoort maakte iets heel bijzonders. Aan de rand van de stadsvijver in de wijk Kattenbroek, in heel Europa befaamd om zijn speciale architectuur, werd een oeverwaluwwand in de vorm van een halve elips gemaakt. Deze bestaat uit mergelblokken, verkregen uit de groeve in Sibbe (Limburg), waarin naderhand gaten zijn geboord.

Overzicht

In het overzicht van 1993 staan vijftien kunstwanden voor Oeverwaluwen vermeld. Door nagekomen meldingen en nieuwbouw is dit aantal inmiddels opgelopen tot zevententwintig (figuur 1). Daarbij is de tweede wand, door Rijkswaterstaat in Rijswijk pal naast de eerste gebouwd, niet inbegrepen. Net als de twee wanden bij Son worden zij, omdat zij zich op de zelfde lokatie bevinden, als één geheel beschouwd. Plannen voor kunstwanden zijn er in Almere, Borculo, Franeker, Kampen, bij de Lauwerszee,

bouwjaar	lokatie	initiatiefnemer	aantal	
			holen	bewoond
1992	Amersfoort	gemeente Amersfoort	175	-
1993	Bathmen	Vogelwerkgroep Bathmen	225	?
1992	Beesd	Natuur- en Vogelwacht Culemborg	30	-
1992	Breda	Westbrabantse Vogelwerkgroep	?	?
1994	Den Helder	Vogelwerkgroep Den Helder	72	?
1983	Harderwijk	Vogelbeschermingswacht Noordwest-Veluwe	50	-
1992	's-Hertogenbosch	Vogel- en Natuurwacht 's-Hertogenbosch	?	?
1994	Krimpen a/d IJssel	Natuur- en Vogelwerkgroep Krimpenerwaard	48	-
1992	Liempde	Natuurwerkgroep Liempde	?	?
1994	Meppel	Rijkswaterstaat	± 480	?
1993	Naarden	Rijkswaterstaat	143	-
1994	Opeinde	Vogelwerkgroep De Pijn	-	-
1985	Rijswijk (Gld.)	Rijkswaterstaat	290	+
1993	idem	idem	± 100	+
1993	Ouderkerk aan den Amstel	Vogelwerkgroep Ouderkerk aan den Amstel	110	+
1992	Schinveld	Vogelwerkgroep Limburg	250	-
1990	Son	Vogelwerkgroep De Kempen	300	+
1988	Stadskanaal	Vogelwacht Stadskanaal	65	+
?	Steenwijk	?	?	?
1990	Stroe	IVN Lunteren/Barneveld	± 180	-
1986	Uden	Vogelwacht Uden	50	+
1992	Ureterp	Vogelasiel De Fûgelhelling	200	+
1986	Utrecht	Rijkswaterstaat	260	-
1994	Vlijmen	Vogel- en Natuurwacht 's-Hertogenbosch	± 200	-
1994	IJsselstein	Vogelwacht Utrecht, afd. Nieuwegein	± 105	+
1994	Zaandam	Vogelbeschermingswacht Zaanstreek	90	-
1991	Zoetermeer*	Vogelwerkgroep Zoetermeer	300	?
Legenda: + bezet door broedparen			?	onbewoond

Figuur 1. Overzicht van kunstwanden voor de Oeverwaluw (*Riparia riparia*) in Nederland (situatie op 01-01-1995).

* De oeverwaluwwand in Zoetermeer stortte eind 1993 in (zie Het Vogeljaar 42 (3): 12), maar is inmiddels weer hersteld.

Maasbommel, op de Maasvlakte, Oosterhout (N.-B.), bij de Philipsdam en Zeewolde. Het plan voor de Maasvlakte, een initiatief van Het Zuidhollands Landschap is voorlopig even in de ijskast gezet. Bij Opeinde wordt al enige tijd volop aan de bouw gewerkt.

Bewoning

Zoals al uit het overzicht blijkt, worden lang niet alle wanden bewoond. Voor een deel van deze gevallen is dit verklaarbaar, omdat de wanden zijn gebouwd op lokaties waar vroeger nooit Oeverwaluwen hebben gebroed. De vogels moeten de wanden dan eerst ontdekken. Waterplasjes in de onmiddellijke omgeving zijn heel belangrijk, al hoeft dit niet doorslaggevend te zijn. Van de wand in Kattenbroek bij Amersfoort maakten tot nu toe geen Oeverwaluwen gebruik. Spreeuwen en Boerenzwaluwen ontdekten dat je in de gaten heerlijk kunt zonnen.

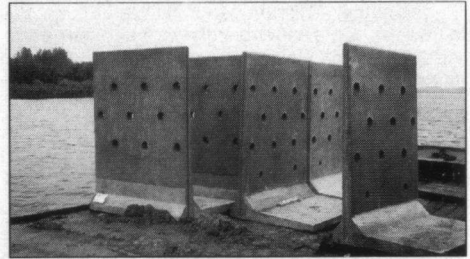
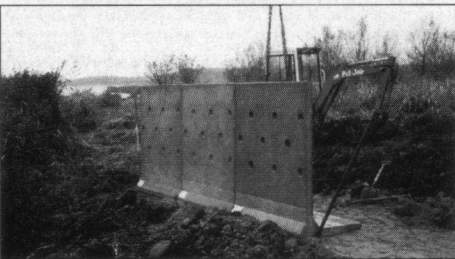
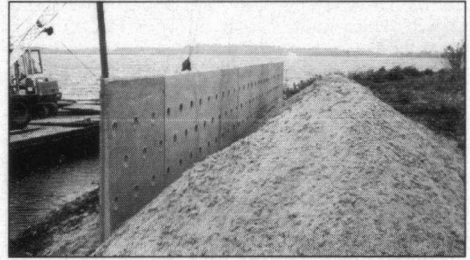
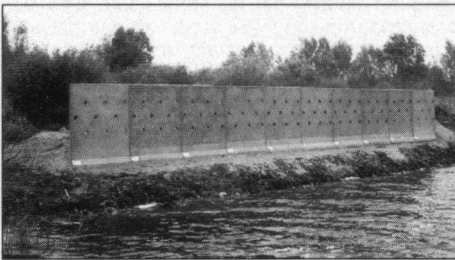
De Belgische onderzoeker Claude Noiret (mede-

bezettingspercentage lager. De aantallen broedparen in de kunstwand bij de recreatieplas Het Hemelrijk in Uden lopen de laatste jaren terug (mededeling L. Hermans). Opmerkelijk is, dat de nieuw gebouwde kunstwand in Rijswijk (Gelderland) in 1993 onmiddellijk massaal werd bezet. Hij staat bijna haaks op de eerste wand, parallel met het Amsterdam-Rijnkanaal met de gaten naar het westen.

Sindsdien broeden er in de 'oude' wand nog maar enkele paren. Zouden oude wanden ondanks het schoonmaken met een grondboor van de gaten toch na de winter nog parasieten herbergen of spelen andere factoren een rol?

Exemplaren die onder 'natuurlijke' omstandigheden nestelen, gebruiken toch ook wel de zelfde hollen als in voorgaande jaren.

In het overzicht staat aangegeven of er bekend is dat er gebruik wordt gemaakt van de wanden. Uit een mededeling van Herman Leys, die onder auspiciën van Sovon de stand van de Oeverzwa-



De wand van de door Floris Aannemingsmaatschappij B.V. in het recreatiegebied 'Het Twiske' te Oostzaan gebouwde oeverzwaluwwand is samengesteld uit 'prefab' betonelementen waarin nestgaten reeds zijn uitgespaard. De elementen moeten worden gesteld op een stevige ondergrond zodat geen verzakkingen kunnen optreden. De eerste meter achter de wand wordt aangevuld met een speciaal soort leemzand waarin de Oeverzwaluw graag een nestgang graaft. De rest wordt aangevuld met zeezand terwijl het geheel wordt afgedekt met zwarte grond. De foto's werden door de heer Niek Floris welwillend voor publicatie afgestaan.

deling) schijnt er wat op te hebben gevonden om Oeverwaluwen tot nestelen te stimuleren. In een groeve in het zuidelijke deel van de Ardennen waar een kolonie door afgraving zou verdwijnen, wierp hij een nieuwe wand op. Op de nieuwe lokatie, dicht bij de oude liggend, plaatste hij in de periode waarin de zwaluwen doortrokken een bandrecorder met het geluid van Oeverwaluwen. De nieuwe wand werd aanvaard. Of het geluid de doorslaggevende factor is geweest, of dat de wand de enige geschikte lokatie in het gebied was, zal altijd wel in het midden blijven. In wanden die al jaren in gebruik zijn, wordt het

■ Dick A. Jonkers, Koggewagen 3, 1261 KA Blaricum.

LITTERATUUR:

Glas, J. (1994): Oeverwaluwen in Groningen in 1993. De Grauwe Gors 22 (3): 79-81.

Jonkers, D.A. (1993): Eerste voorlopig overzicht van kunstwanden voor Oeverwaluwen. Het Vogeljaar 41 (4): 167.

luw in Nederland volgt, blijkt dat er in 1994 bij hem geen gegevens zijn binnengekomen van bewoning van kunstwanden. Jammer, want door de ontwikkelingen van de aantallen broedparen in kunstwanden te volgen en te weten of zij al dan niet zijn bezet, kan het nut van de wanden op lange termijn worden geëvalueerd.

Ten slotte zijn kunstwanden een hulpmiddel en geen doel. In natuurontwikkelingsprojecten en natuurvriendelijke oevers zullen voor deze kleine hollenbroeder, die het toch al zo moeilijk heeft, mogelijkheden moeten worden geboden om er zijn eigen nestelplaatsen te kunnen creëren.